

Σεμινάρια: “Πόλη και πολίτες:

Εμπειρίες, περιορισμοί και ευκαιρίες των συμμετοχικών διαδικασιών”

Σεμινάριο 2^ο: Τρίτη, 13 Οκτωβρίου 2020, 6μμ -8μμ

1. Συνελεύσεις πολιτών. Άρης Καλαντίδης
2. Εμπειρίες από μεθόδους συμμετοχής. Βίβιαν Δούμπα
3. Πεδίο_Αγορά: Έρευνα και δράση για τις συμμετοχικές διαδικασίες στο δημόσιο χώρο. Στεφανία Ξυδιά
4. Σύνταγμα 2.0: Εργαστήρια πολιτών για το σχεδιασμό ενός νέου Συντάγματος στην Ελλάδα. Μαίρη Καρατζά

Περιλήψεις εισηγήσεων 2^{ου} Σεμιναρίου

Εισήγηση 1^η

Άρης Καλαντίδης: Συνελεύσεις Πολιτών: Τι είναι και πώς λειτουργούν;

Εισαγωγικά

Οι συνελεύσεις πολιτών είναι ομάδες πολιτών που έχουν επιλεγθεί με κλήρωση και καλούνται, μέσα από μια διαδικασία διαβούλευσης/συζήτησης μαζί με ειδικούς, να διατυπώσουν προτάσεις σε συγκεκριμένο ερώτημα. Οι συνελεύσεις πολιτών μπορούν να λειτουργήσουν σε διαφορετικές κλίμακες: πόλη, επικράτεια κ.λπ.

Τα επιχειρήματα υπέρ των συνελεύσεων πολιτών είναι πως είναι πιο αντιπροσωπευτικές του συνολικού πληθυσμού από τους αιρετούς εκπροσώπους. Σε αυτό συμπεριλαμβάνεται και μια άμεση ή έμμεση κριτική στον κοινοβουλευτισμό και στον «ελιτισμό» των εκλεγμένων αντιπροσώπων

Από τη διεθνή εμπειρία ίσως το πιο γνωστό παράδειγμα είναι από η Citizen Assembly (An Tionól Saoránach) στην Ιρλανδία. Στην Γαλλία η Convention citoyenne pour le climat (πρώην Convention citoyenne pour la transition écologique) είναι ακόμη σε λειτουργία.

Στα Αγγλικά η συνέλευση πολιτών εμφανιζόταν παλαιότερα με τον όρο Citizen Jury και σήμερα με τον όρο Citizen Assembly. Στις λατινογενείς γλώσσες

χρησιμοποιείται παρόμοιος όρος: Convention citoyenne (Γαλλικά) Convezione cittadina (Ιταλικά), Convezion ciudadana (Ισπανικά). Στα Γερμανικά ονομάζεται «συμβούλιο πολιτών»: Bürgerrat

Παράδειγμα 1: Γαλλία

Η Συνέλευση πολιτών για το κλίμα στη Γαλλία που είναι ακόμη ενεργή έχει προϋπολογισμό λειτουργίας 5,5 εκατομμύρια Ευρώ. Προέκυψε το 2019 μετά από διαπραγμάτευση των «κίτρινων γιλέκων» και με την αρωγή συνδικάτων με τον πρόεδρο E. Macron. Πρόκειται δηλαδή για προϊόν ακτιβισμού. Στόχος της συνέλευσης πολιτών «να προτείνει διαρθρωτικά μέτρα για την επίτευξη, σε πνεύμα κοινωνικής δικαιοσύνης, της μείωσης των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 40% έως το 2030 σε σχέση με το 199)»

150 πολίτες κληρώθηκαν μέσω τηλεφωνικού καταλόγου και μετά από στάθμιση που να αντιπροσωπεύει τη σύνθεση του γενικού πληθυσμού: 52% γυναίκες και 48% άντρες, 6 ηλικιακές ομάδες, 6 επίπεδα μόρφωσης και ιαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες, τύπος περιοχής κατοικίας (πόλη, προάστιο, επαρχία) και γεωγραφική κατανομή.

Τέσσερις ομάδες εργασίας επεξεργάζονται διαφορετικά θέματα: διατροφή, κατοικία, εργασία/παραγωγή, μετακίνηση, κατανάλωση.

Το συμβούλιο, του οποίου η διάρκεια αρχικά περιορίστηκε στους έξι μήνες, συντονίζεται από μια επιτροπή δύο ατόμων, ενώ 3 εγγυητές φροντίζουν για την ομαλή λειτουργία της συνέλευσης. Δώδεκα ειδικοί (κλίμα, συμμετοχικές διαδικασίες, οικονομία, κοινωνία, υπουργείο) πλαισιώνουν το συμβούλιο, απαντούν σε ερωτήματα και παρέχουν τεχνογνωσία. Για μεγαλύτερη διαφάνεια, οι περισσότερες συνεδρίες μαγνητοσκοπούνται, και είναι προσβάσιμες στο κοινό. Στις 26 Ιουνίου του 2020 η συνέλευση παρέδωσε στον Πρόεδρο 149 προτάσεις σε μια έκθεση 460 σελίδες

Με εξαίρεση τρία σημεία (αλλαγή της εισαγωγής του συντάγματος, περιορισμό της ταχύτητας στα 110 km/h, φόρο 4% σε μερίσματα ανώ των 10 εκ), στις 29 Ιουνίου 2020 ο Πρόεδρος δεσμεύτηκε να υλοποιήσει τις προτάσεις του συμβουλίου.

Παράδειγμα 2: Ιρλανδία

Στην Ιρλανδία το Συμβούλιο Πολιτών συστάθηκε το 2016 από το κοινοβούλιο με κλήρωση 100 πολιτών από τους εκλογικούς καταλόγους (99 μέλη και 1 πρόεδρος). Τα θέματα στα οποία κλήθηκε να γνωμοδοτήσει το συμβούλιο

συμπεριλάμβανε τα εξής: αμβλώσεις, γήρανση πληθυσμού, περιβάλλον, λειτουργία βουλής, δημοψηφίσματα, γάμος ομόφυλων ζευγαριών. Σήμερα συνενδριάζει ακόμη για την ισότητα των φύλων.

Θεωρητικό πλαίσιο

Οι Συνελεύσεις Πολιτών εντάσσονται στο πλαίσιο αυτού που ονομάζουμε «διαβουλευτική» (deliberative) δημοκρατία, η οποία βασίζεται στη λογική του «ενημερωμένου διαλόγου» ανάμεσα σε πολίτες, και στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας («η εξουσία πηγάζει από το λαό»). Ανήκει στις αντιπροσωπευτικές μορφές δημοκρατίας, όπου όμως οι αντιπρόσωποι ορίζονται με κλήρωση και όχι με εκλογές. Με αυτήν την έννοια διαφέρει σημαντικά και από τις άμεσες μορφές δημοκρατίας (ανοιχτή διαβούλευση, δημοψήφισμα) και από τις πιο ακτιβιστικές (κινήματα και πρωτοβουλίες πολιτών).

Ο Άρης Καλαντίδης είναι πολεοδόμος, καθηγητής αστικής διαχείρισης στο Manchester Metropolitan University και διευθυντής του Institute of Place Management

Εισήγηση 2η:

Βίβιαν Δούμπα: “Εμπειρίες από μεθόδους συμμετοχής”

Το “Πως;” των συμμετοχικών διαδικασιών φαίνεται να είναι ένα ερώτημα που επανέρχεται τακτικά σε συζητήσεις, παρουσιάσεις αλλά και στον ίδιο τον σχεδιασμό των διαδικασιών αυτών, μόλις επιβεβαιωθεί η απόκριση στο “Γιατί;”. Τι μεθοδολογία και τι εργαλεία χρειάζεται να υιοθετήσουμε; Σε ποιο κοινό απευθυνόμαστε; Χρειάζεται να έχουμε κάποια στρατηγική;

Η μέχρι τώρα εμπειρία έχει δείξει ότι υπάρχουν τρεις παράμετροι που επηρεάζουν την επιλογή των κατάλληλων μεθόδων και εργαλείων. Αυτές είναι:

- Το πλαίσιο
- Ο σκοπός
- Η ομάδα στόχου

Το πλαίσιο αφορά στο “περιβάλλον” στο οποίο ξεκινάει και εκκολάπτεται μια διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού. Αυτό μπορεί να είναι ένα πρόγραμμα, όπως για παράδειγμα ένα ευρωπαϊκό ή ερευνητικό πρόγραμμα, η ανάπτυξη μιας στρατηγικής αστικής ανάπτυξης από μια υπηρεσία ενός δήμου, μια πιλοτική δράση σε κλίμακα γειτονιάς από ιδιώτες/κατοίκους, κλπ.

Ο σκοπός συνδέεται με το όραμα και τη στόχευση της πρωτοβουλίας, η οποία μπορεί να αφορά στο σχεδιαστικό αποτέλεσμα το ίδιο (π.χ. σχεδιασμός σχολικής αυλής) αλλά και σε πιο “ποιοτικούς” παράγοντες όπως η ενημέρωση, η ευαισθητοποίηση και η ενδυνάμωση των πολιτών, ή ακόμα και η δημιουργία ομάδας ενδιαφερομένων σχετικά με κάποιο έργο.

Η ομάδα στόχου είναι το σύνολο των ανθρώπων και φορέων που αφορά η διαδικασία και οι οποίοι χρειάζεται να συμμετέχουν για ένα συμπεριληπτικό και άρα βιώσιμο αποτέλεσμα. Η ομάδα στόχου δεν χρειάζεται να είναι μονοσήμαντη, αλλά μπορεί να αποτελείται από διαφορετικές “τυπολογίες” ή ακόμα και υποσύνολα, όπως για παράδειγμα παιδιά με γονείς, και εκπαιδευτικούς.

Οι τρεις παραπάνω παράμετροι επηρεάζουν τόσο τις μεθόδους και τα εργαλεία που θα επιλεγούν για το συμμετοχικό σχεδιασμό, όσο και την επικοινωνία που θα συνοδεύσει και υποστηρίξει την όλη διαδικασία, αλλά ακόμα και τη στελέχωση της ομάδας που θα σχεδιάσει, θα συντονίσει και θα υλοποιήσει τη μεθοδολογία. Όλα τα παραπάνω, καθώς και κάποια επιπρόσθετα στοιχεία, όπως η ανάλυση ενδιαφερομένων μερών (stakeholders mapping & analysis), είναι βασικά

συστατικά μιας στρατηγικής συμμετοχικού σχεδιασμού, για την οποία είναι απαραίτητο να επενδυθεί χρόνος και δημιουργική σκέψη προκειμένου να αναπτυχθεί κατάλληλα για την κάθε περίπτωση και σκοπό.

Αναφέρουμε, παρακάτω, τρία παραδείγματα τα οποία αντικατοπτρίζουν την παραπάνω συλλογιστική.

Το πρώτο παράδειγμα, αφορά στο πρόγραμμα [Τόριο: Δημιουργική Αναζωογόνηση του Αστικού Τόπου με τους Νέους σε Ηγετικό Ρόλο](#) (Τόριο: Creative Placemaking for Young Community Leaders), το οποίο υλοποιήθηκε στην πιλοτική του φάση στο πλαίσιο του προγράμματος [START: Create Cultural Change](#). Αφορά, λοιπόν, σε μια ιδιωτική πρωτοβουλία που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο ενός διεθνούς προγράμματος ανάπτυξης δεξιοτήτων, και το οποίο είχε ως σκοπό την ενδυνάμωση και ενεργοποίηση των νέων γύρω από ζητήματα ενεργού πολιτειότητας, συμμετοχικού σχεδιασμού και placemaking με πυρήνα το σχολείο και τη γειτονιά. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε στην ανατολική Θεσσαλονίκη, και συγκεκριμένα το 19ο Ενιαίο Λύκειο Θεσσαλονίκης και στην πυκνοκατοικημένη περιοχή 25ης Μαρτίου, για 6 μήνες το 2015-2016, και είχε σαν αποτέλεσμα μια σειρά εργασιών εμπύχωσης νέων και συμμετοχικού σχεδιασμού εντός και εκτός του σχολείου με τη σχολική κοινότητα και τη γειτονιά, που οδήγησαν σε μικρο-παρεμβάσεις δημιουργικού χαρακτήρα στο σχολείο και στο πάρκο της γειτονιάς. Άμεση ομάδα στόχου ήταν οι μαθητές του λυκείου και έμμεση ομάδα όλη η γειτονιά. Λόγω της πολυεπίπεδης στόχευσης της πρωτοβουλίας υιοθετήθηκαν μέθοδοι και εργαλεία που ακουμπούσαν τόσο στην ευαισθητοποίηση και εμπύχωση των νέων μέσω μη τυπικής μάθησης, αλλά και εργαλεία συμμετοχικού σχεδιασμού του χώρου και δράσης στο πεδίο. Από τη σύνθεση των δύο επιπέδων προέκυψαν και νέα εργαλεία τα οποία ανταποκρίθηκαν καταλληλότερα στις ανάγκες και δεξιότητες των ομάδων στόχου. Για την κάλυψη αυτών των πεδίων, η ομάδα συντονισμού και υλοποίησης ήταν διαθεματική, καλύπτοντας τα σχετικά γνωστικά πεδία, διατηρώντας πολύ στενή συνεργασία με μέλη της τοπικής κοινότητας. Τα επικοινωνιακά μέσα και κανάλια που αξιοποιήθηκαν επιλέχθηκαν βάσει των ομάδων στόχου, διατηρώντας μια ισορροπία ανάμεσα σε ψηφιακή και δια ζώσης επικοινωνία.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά σε ένα τετράωρο εργαστήριο συμμετοχικού σχεδιασμού που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού αναπτυξιακού προγράμματος [Interreg Med - REMEDIO](#). Η ομάδα

μας κλήθηκε από τον τοπικό εταίρο του προγράμματος, την [Αναπτυξιακή Μείζονος Αστικής Θεσσαλονίκης](#), να παρουσιάσει και να εκπαιδεύσει τους συμμετέχοντες σε μια μεθοδολογία συμμετοχικού σχεδιασμού για το δημόσιο και κοινό χώρο σε κλίμακα αστικού οδικού άξονα ([The City at Eye Level](#)). Εκτός από τον ενημερωτικό και εκπαιδευτικό σκοπό, το εργαστήριο υποστήριξε τον εμπλουτισμό των υπαρχόντων δεδομένων της ομάδας έργου για τον άξονα. Η ομάδα στόχου ήταν κυρίως εκπρόσωποι φορέων και πολίτες/κάτοικοι με ειδικό ενδιαφέρον είτε ως προς τον συγκεκριμένο οδικό άξονα είτε ως προς τη μεθοδολογία συμμετοχής. Αντίστοιχα, λοιπόν, τα εργαλεία που αξιοποιήσαμε ήταν κυρίως σεμιναριακού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα, καθώς και πιλοτικής εφαρμογής του εργαλείου στο πεδίο, προκειμένου οι συμμετέχοντες να εξοικειωθούν με τη μεθοδολογία και να μπορέσουν σε δικό τους χρόνο να επαναλάβουν τη διαδικασία με την “πραγματική” ομάδα στόχου (πχ. κατοίκους και επαγγελματίες της περιοχής). Η ομάδα συντονισμού απαρτιζόταν από τους εκπαιδευτές-συντονιστές της μεθοδολογίας καθώς και από στελέχη της αναπτυξιακής εταιρείας, ενώ η επικοινωνία για συμμετοχή πραγματοποιήθηκε κυρίως με προσωπικές επαφές και στοχευμένες προσκλήσεις.

Η τρίτη περίπτωση αφορά στην πιλοτική ανάπτυξη και εφαρμογή μεθοδολογίας συμμετοχικού σχεδιασμού για το δημόσιο χώρο και τη βιώσιμη κινητικότητα με ομάδα στόχου ηλικιωμένα άτομα με άνοια, την τοπική κοινότητα και στελέχη του δήμου. Το έργο “[Μονοπάτια της Μνήμης](#)” υλοποιείται στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος [Actors of Urban Change](#) στην Καισαριανή, το διάστημα 2020 - 2021 (15 μήνες). Αν και η χρηματοδότηση του έργου προέρχεται από ιδιωτικούς πόρους, ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του έργου ανήκουν στη σύμπραξη τριών φορέων: ένας από το δημόσιο ([Δήμος Καισαριανής](#)), ένας από τον ιδιωτικό ([STIPO](#)) και ένας από τον μη κερδοσκοπικό τομέα ([Εύξεινη Πόλη](#)). Τα εργαλεία που αξιοποιούμε προέρχονται από την εργαλειοθήκη τόσο του χωρικού σχεδιασμού όσο και από τον κλάδο της γηριατρικής ([Κοινότητες Φιλικές προς την Άνοια](#)). Ο συμμετοχικός σχεδιασμός συναντά την εκπαίδευση και την ενδυνάμωση της κοινότητας, προκειμένου να υποστηρίξει την καθημερινή κοινωνική ζωή των ατόμων με άνοια, ενδυναμώνοντάς τα και αυτά παράλληλα μέσω της άμεσης συμμετοχής τους στο σχεδιασμό και στη λήψη αποφάσεων. Η ομάδα συντονισμού αποτελείται από την προαναφερθείσα σύμπραξη, σε πολύ στενή συνεργασία με τις δομές του δήμου (Α' ΚΑΠΗ), εξειδικευμένους φορείς ([Νέστωρ](#) και [ΕΓΓΕ](#)), και τους συντονιστές του προγράμματος-ομπρέλλα Actors of Urban Change. Στη διάρκεια ανάπτυξης του προγράμματος, όμως, προστέθηκε και

ένας ακόμα “συντονιστής”, ο ιός Covid-19, ο οποίος απέτρεψε την ομάδα σχεδιασμού και συντονισμού από οποιαδήποτε δια ζώσης συμμετοχική διαδικασία. Οπότε, σε ότι αφορά τη μεθοδολογία και τα εργαλεία, η προσέγγιση που ακολουθείται είναι η “προγραμματίζουμε για το απρογραμμάτιστο” (plan for the unplanned), δίνοντας προτεραιότητα στην ανάπτυξη και διατήρηση των επικοινωνιακών δεσμών με τις ομάδες στόχου, διατηρώντας συχνή και ουσιαστική επαφή μαζί τους, και σε δεύτερο επίπεδο έρχεται η μέθοδος συμμετοχικού σχεδιασμού, προσαρμόζοντας τα εργαλεία μας σε ότι είναι εφικτό να γίνει με τους υγειονομικούς κανόνες, ακόμα και αν είναι κάτι απλό και μικρό, ή ίσως όχι τόσο συλλογικό όσο θα επιθυμούσαμε.

Συμπερασματικά, η εμπειρία του σχεδιασμού και εφαρμογής διαδικασιών συμμετοχικού σχεδιασμού φαίνεται να υποδεικνύει ότι δεν υπάρχει μόνο μία κατάλληλη μεθοδολογία και εργαλειοθήκη. Μάλιστα, η ανάγκη για ευελιξία και προσαρμοστικότητα αναλόγως τις παραμέτρους είναι εμφανής στην έναρξη αλλά και στην πορεία κάθε τέτοια διαδικασίας, όπου χρειάζεται να επιστρατευτεί δημιουργικότητα, διεπιστημονικότητα και ανοιχτότητα για πραγματικό αντίκτυπο και βιωσιμότητα των αποτελεσμάτων. Τέλος, κριτικής σημασίας είναι η συστηματική ανασκόπηση και αξιολόγηση των διαδικασιών μέσω του αντικτύπου τους, και φυσικά οι αναγκαίες προσαρμογές που χρειάζεται να γίνουν.

Η Βίβιαν Δούμπα είναι πολυεξομοσ-χωροτάκτης μηχανικός και αστική γεωγράφος. Ειδικεύεται στη στρατηγική και στη μεθοδολογία του (creative & participatory) placemaking, με έμφαση στο συμμετοχικό σχεδιασμό και στην οικοδόμηση κοινότητας. Ανάμεσα σε άλλα, είναι εξωτερική συνεργάτης του Ολλανδικού γραφείου [STIPO](#) και μέλος του διοικητικού συμβουλίου του πανευρωπαϊκού δικτύου [Placemaking Europe](#).

Εκτός από τα εργαλεία των παραπάνω συνδέσμων, μπορείτε να απευθυνθείτε στην πλατφόρμα του Placemaking Europe όπου συν-δημιουργούμε μια [ανοιχτή βιβλιοθήκη εργαλείων](#) συμμετοχικότητας και ενεργοποίησης πολιτών γύρω από τον τόπο.

Εισήγηση 3^η

Η [Place Identity](#) είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός με έδρα την Αθήνα που ασχολείται με τις συμμετοχικές διαδικασίες για την αστική αναγέννηση και την πολιτική καινοτομία, από το 2011. Κατά τη διάρκεια του webinar, οι Στεφανία Ξυδιά και Μαίρη Καρατζά παρουσίασαν τα εγχειρήματα Πεδίο_Αγορά και Σύνταγμα 2.0.

Στεφανία Ξυδιά: «Πεδίο_Αγορά: Έρευνα και δράση για τις συμμετοχικές διαδικασίες στο δημόσιο χώρο»

Το [ΠΕΔΙΟ ΑΓΟΡΑ](#) αποτέλεσε ένα εγχείρημα έρευνας και δράσης που αποσκοπούσε στην ανάπτυξη, καταγραφή και διάχυση μιας πρότυπης διαδικασίας συμμετοχικού αστικού σχεδιασμού για την αναβίωση του αστικού χώρου. Αναπτύχθηκε την περίοδο 2013-2015 με πεδίο έρευνας και δράσης την πλατεία Βαρβακείου (πλατεία Δημοτικής Αγοράς της Αθήνας), έναν υποβαθμισμένο δημόσιο χώρο στην καρδιά της πόλης που αντικατοπτρίζει ευρύτερα αστικά και κοινωνικά ζητήματα. Το έργο βασίστηκε στη διατομεακή συνεργασία μεταξύ της AMKE Place Identity, του δημιουργικού γραφείου theSwitch και του γραφείου ΣυνΑθηνά του Δήμου Αθηναίων.

Το ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ αποτέλεσε ένα από τα 10 έργα του πρώτου κύκλου του προγράμματος [ACTORS OF URBAN CHANGE](#) που υποστηρίζεται από το ίδρυμα Robert Bosch και τον οργανισμό MitOst. Πρόκειται για ένα δίκτυο πρότυπων έργων σε διαφορετικές χώρες/πόλεις της Ευρώπης για την αστική αναγέννηση μέσα από τη συμμετοχή των πολιτών και τις πολιτιστικές δραστηριότητες, που παρέχει στα μέλη του εκπαιδευτικά προγράμματα και ανταλλαγή τεχνογνωσίας.

Το εγχείρημα εξελίχθηκε γύρω από μία σειρά εργαστηρίων και εκδηλώσεων με βασικές αρχές την ενεργό συμμετοχή των πολιτών, τη συμβολή γνώσης από διαφορετικά επιστημονικά πεδία και την καλλιέργεια διατομεακών συνεργειών. Στις δράσεις συμμετείχαν άνθρωποι και φορείς που σχετίζονται με την πλατεία – κάτοικοι, εργαζόμενοι, επισκέπτες αλλά και εκπρόσωποι των αρχών, επιστήμονες και επαγγελματίες με σχετικά γνωστικά αντικείμενα- προκειμένου να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους, να καλλιεργήσουν συνεργατικές σχέσεις και να αναπτύξουν από κοινού ιδέες και προτάσεις αστικών παρεμβάσεων. Μία δημιουργική καμπάνια επικοινωνίας αλλά και συνεχείς επαφές πόρτα-πόρτα εξασφάλισαν τη συμμετοχή των ανθρώπων της Αγοράς (Ελλήνων και

μεταναστών) σε πρωτόγνωρες εμπειρίες συμμετοχής στα κοινά.

Το εγχείρημα αναπτύχθηκε σε τέσσερις φάσεις

1. **Ανάλυση:** Χαρτογράφηση Εμπλεκόμενων Φορέων (Stakeholder Mapping) αλλά και μελέτη των ιστορικών και πολεοδομικών δεδομένων της περιοχής για εμπειριστατωμένη κατανόηση της υφιστάμενης κατάστασης.
2. **Διάγνωση:** Εργαστήριο Ειδικών με εκπροσώπους του Δήμου, συναφών αστικών εγχειρημάτων και επιστημονικών κλάδων με τη μέθοδο focus group, όπου συζητήθηκε τί έχει συμβεί με την πλατεία Βαρβακείου αλλά και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι συμμετοχικές διαδικασίες στην Ελλάδα.
3. **Οραματισμός:** Μέσα από τη μέθοδο World Cafe, κάτοικοι του κέντρου της Αθήνας κατέγραψαν τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία της πλατείας Βαρβακείου, αναδεικνύοντας τα βασικά προβλήματα αλλά και τις δυνατότητες αναγέννησης.
4. **Σχεδιασμός:** Μέσα από τη μέθοδο Open Space, κάτοικοι και επαγγελματίες της περιοχής παρουσίασαν τις ιδέες τους για την Πλατεία Βαρβακείου και συνδιαμόρφωσαν 6 προτάσεις για κατάθεση στο Δήμο Αθηναίων. Εξ' αυτών, ξεχώρισε η πρόταση για την ανάπτυξη ενός Food Hub που θα ενισχύσει τη γαστρονομική ταυτότητα της περιοχής μέσα από εκπαιδευτικές και κοινωνικές δράσεις (πχ. κοινωνική κουζίνα, μαγειρική, urban gardening), αλλά και η άυλη πρόταση που εστίασε σε έναν Κανονισμό Λειτουργίας για την διευθέτηση των προβλημάτων φωτισμού, καθαριότητας και ασφάλειας της περιοχής.

Αν και ο Δήμος Αθηναίων συμμετείχε ενεργά στις δράσεις του έργου, τα αποτελέσματα των διαβουλεύσεων δεν προσέλκυσαν το ενδιαφέρον των αρμόδιων υπηρεσιών ούτε υπήρξε η αναγκαία πολιτική βούληση για την προώθηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αναζωογόνησης της Πλατείας Βαρβακείου. Την περίοδο εκείνη ο Δήμος Αθηναίων επέλεξε να επενδύσει στην Αγορά της Κυψέλης, χρησιμοποιώντας ρητορική συμμετοχικού σχεδιασμού, χωρίς όμως την ουσιαστική αξιοποίηση των ανθρώπων, της γνώσης και των αποτελεσμάτων από τις μέχρι τότε διεργασίες.

Μπορεί η Πλατεία Βαρβακείου να μη μεταμορφώθηκε μέσα από το Πεδίο_Αγορά, το έργο όμως παρήγαγε μία σειρά από εγχειρίδια που εστιάζουν τόσο στα αποτελέσματα των εργαστηρίων όσο και τη διαδικασία συμμετοχικού σχεδιασμού. Το “[Εγχειρίδιο Πολιτών: Συμμετοχικός Σχεδιασμός Δημοσίου Χώρου](#)” έχει ενταχθεί σε πολλαπλές εκπαιδεύσεις στελεχών της κοινωνίας των πολιτών και έχει αποτελέσει πρώτη ύλη και έμπνευση για νέα έργα και μελέτες συμμετοχικού σχεδιασμού από ομάδες πολιτών και δημόσιους φορείς ανά την Ελλάδα.

Εισήγηση 4η

Μαίρη Καρατζά: «Σύνταγμα 2.0: Συμμετοχικός σχεδιασμός συνταγματικών Θεσμών»

Το εγχείρημα Σύνταγμα 2.0 ξεκίνησε στα μέσα του 2012 στο πλαίσιο της πλατφόρμας πολιτικής καινοτομίας [ΠΟΛΙΤΕΙΑ 2.0](#). Υπήρξε το αποτέλεσμα της προσπάθειας χαρτογράφησης, δικτύωσης και ανοιχτών συναντήσεων ατόμων και πρωτοβουλιών που υπερασπίζονταν ριζικές αλλαγές στο σύνταγμα της Ελλάδας, αναγνωρίζοντας ότι η κρίση στη χώρα μας είναι πρωτίστως πολιτειακή. Οι σχετικές πρωτοβουλίες εκείνη την εποχή είχαν διαμορφώσει πληθώρα εναλλακτικών προτάσεων για το «**τι**» χρειάζεται να θεσπίζει ένα νέο δημοκρατικό σύνταγμα. Το εγχείρημα Σύνταγμα 2.0 εστίασε στο «**πώς**» θα μπορούσε να εξασφαλιστεί η μετάβαση σε ένα νέο και δημοκρατικό σύνταγμα, αναγνωρίζοντας ότι η προβλεπόμενη κοινοβουλευτική διαδικασία συνταγματικής αναθεώρησης δεν θα μπορούσε ποτέ να θεσπίσει απαραίτητες δημοκρατικές διαδικασίες (π.χ. ενεργούς συμμετοχής πολιτών, διαφάνειας, λογοδοσίας, διάκρισης εξουσιών, ανεξαρτησία δικαστικής αρχής κτλ)

Ως εκ τούτου τέθηκε ως στόχος η ανάπτυξη και η πειραματική εφαρμογή μίας πρότυπης συμμετοχικής διαδικασίας που θα εξασφαλίζει στην πράξη την ενεργό συμμετοχή των πολιτών καθώς και την ευρύτερη κοινωνική ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για την αναγκαιότητα συνταγματικής κατοχύρωσης σύγχρονων θεσμών δημοκρατίας.

Οι διεπιστημονικές ομάδες έργου που διαμορφώθηκαν ήρθαν σε επαφή με εγχειρήματα και πανεπιστήμια όπως το «[Διαβουλευτική Δημοσκόπηση](#)» (Deliberative polls) του Πανεπιστημίου του Stanford, [G1000 Platform for democratic Innovation](#) στο Βέλγιο, το [Συνταγματικό Συμβούλιο](#) της Ισλανδίας.

Τελικά η μεθοδολογία Σύνταγμα 2.0 διαμορφώθηκε σε 3 στάδια τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν τόσο ως αυτόνομες δράσεις αλλά και ως ένα σύνολο ενεργειών.

ΦΑΣΗ Α' - Τοπικά Εργαστήρια Πολιτών (ποιοτική έρευνα) ([περισσότερα](#))

ΦΑΣΗ Β' - Πανελλαδική Δημοσκόπηση (ποσοτική έρευνα) ([περισσότερα](#))

ΦΑΣΗ Γ' - Συντακτικό Φόρουμ Πολιτών (σχεδιασμός) ([περισσότερα](#))

Μέσα από χρηματοδότηση του προγράμματος “Είμαστε όλοι πολίτες” του ΕΟΧ, το 2014-2015 υλοποιήθηκαν 4 τοπικά Εργαστήρια Πολιτών Σύνταγμα 2.0 σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Μεσολόγγι, χρησιμοποιώντας την μέθοδο World Cafe.

Τα αποτελέσματα των εργαστηρίων αλλά και η τεχνογνωσία που αποκτήθηκε κατά τις πιλοτικές εφαρμογές (Α' στάδιο) καταγράφηκε και διατέθηκε ανοιχτά με στόχο τα σχετικά εγχειρίδια να αξιοποιηθούν από τοπικές πρωτοβουλίες και το εγχείρημα να εξελιχθεί ανεξάρτητα και πολλαπλασιαστικά, κάτι το οποίο δεν κατέστη εφικτό.

Κατά την εξέλιξη του εγχειρήματος Σύνταγμα 2.0 αναδείχθηκαν σοβαρές αντιπαραθέσεις ως προς τη μεθοδολογία αλλά και προκλήσεις ως προς την υλοποίηση των επιμέρους δράσεων. Για παράδειγμα, τέθηκε το δίλημμα αν θέτουμε σε προτεραιότητα το αντιπροσωπευτικό δείγμα των εμπλεκόμενων πολιτών ή την ευρύτερη συμμετοχή και ευαισθητοποίηση των πολιτών, διερευνήθηκε το πώς οι εφαρμογές επικοινωνίας θα επαναπροσδιορίσουν το απρόσιτο ελληνικό σύνταγμα και την καχυποψία της κοινής γνώμης, αλλά παραμένει αναπάντητο πώς θα εξασφαλιστούν οι απαραίτητοι πόροι για τα έξοδα παραγωγής, χωρίς να περιοριστεί ο ανεξάρτητος χαρακτήρας του εγχειρήματος, δεδομένου του εξωθεσμικού χαρακτήρα του και τις αποτυχημένες προσπάθειες διακομματικής υποστήριξης.

Παρότι άνοιξε ο δημόσιος διάλογος για το Σύνταγμα της Ελλάδας και την συμμετοχή των πολιτών, οι τακτικές των κομμάτων και ο ρόλος των ΜΜΕ συνετέλεσαν καθοριστικά στην αντίθετη κατεύθυνση από τις επιδιώξεις του εγχειρήματος.

Προφανώς το εγχείρημα Σύνταγμα 2.0 δεν έδωσε ικανοποιητικές απαντήσεις στο «γιατί» και στο «ποιος» θα υπερασπιστεί ένα νέο σύνταγμα στην Ελλάδα που θα κατοχυρώνει συνταγματικά απαραίτητους δημοκρατικούς θεσμούς. Δεν εντοπίστηκε ούτε η πολιτική βούληση αλλά ούτε η δυναμική ενός κοινωνικού αιτήματος για ριζικές συνταγματικές αλλαγές που να ξεπερνάει τις παγίδες κομματικής και ιδεολογικής πόλωσης αλλά και της αβάσιμης αντιπαραθέσης των πολιτικών δικαιωμάτων (τα οποία κατοχυρώνονται σε εθνικές συμβάσεις) με τα ανθρώπινα δικαιωμάτων (τα οποία κατοχυρώνονται με οικουμενικές συμβάσεις).

Με δεδομένη τη θεσμική κατάσταση της χώρας, τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο διακυβέρνησης, κάθε εγχείρημα ή εργαλείο για την ενεργή συμμετοχή των πολιτών μπορεί εύκολα να γίνεται πεδίο περαιτέρω εκμετάλλευσης και ματαίωσης των πολιτών οι οποίοι κινδυνεύουν να τρέχουν πάντα πίσω από τις πολιτικές αλλαγές και αποφάσεις που προάγονται από κλειστά δίκτυα συμφερόντων και όχι από μία οργανωμένη πολιτική κοινωνία. Παρά τη θεσμοθέτηση διαβουλευσεων στα διάφορα επίπεδα λήψης αποφάσεων, υπάρχει ακόμα “πολύς δρόμος” για την ουσιαστική ένταξη του συμμετοχικού σχεδιασμού στο θεσμικό πλαίσιο. Ευελπιστούμε ότι το Συνταγμα 2.0 θα παρέχει ένα χρήσιμο παράδειγμα για όσους επιχειρήσουν αντίστοιχα εγχειρήματα πολιτικής καινοτομίας στο μέλλον, υπό γονιμότερες συνθήκες.

Χρήσιμοι σύνδεσμοι:

PLACE IDENTITY

Συνεργατικοί σχηματισμοί για την ταυτότητα τόπου και τη συμμετοχή των πολιτών (ΑΜΚΕ)

www.placeidentity.gr

Video

[Πλατφόρμα Πολιτικής Καινοτομίας](#)

ΠΕΔΙΟ_ΑΓΟΡΑ

www.pedio-agor.gr

ΠΟΛΙΤΕΙΑ 2.0

www.politeia2.org

www.syntagma.politeia2.org

[Εγχειρίδιο πολιτών: Συμμετοχικός Σχεδιασμός Συνταγματικών Θεσμών](#) (PDF)

[Ανοιχτή Εργαλειοθήκη ΣΥΝΤΑΓΜΑ 2.0](#) (Google Docs)

[Εργαλειοθήκη ΠΑΡΕ ΜΕΡΟΣ!](#)

Μέθοδοι συνεργασίας, εργαλεία συμμετοχικού σχεδιασμού και στρατηγικής οργάνωσης ομάδων και οργανισμών

ΚΟΙΝΟ ΕΔΑΦΟΣ

<https://koinoedafos.org/resources/>

Μεθοδολογία “Συζητήσεις Υπαίθρου” όπως υλοποιήθηκαν σε 5 χωριά του Έβρου (2019)

- [Εγχειρίδιο διαβούλευσης και συμμετοχικού σχεδιασμού για την αειφορία](#)
- [Αναφορά αποτελεσμάτων](#)